

Tidl. Kunstindustrimuseum, "H.C.Andersen-slottet",
H.C.Andersens Boulevard 20-22, 1553 København V.
Arkitekt: Vilhelm Klein

Fredningsforslaget omfatter: Det tidligere Kunstindustrimuseum, opført 1892-94 af arkitekten Vilhelm Klein.
Adresse: H.C.Andersens Boulevard 20-22, 1553 København V.

Forslagsstiller: Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur.

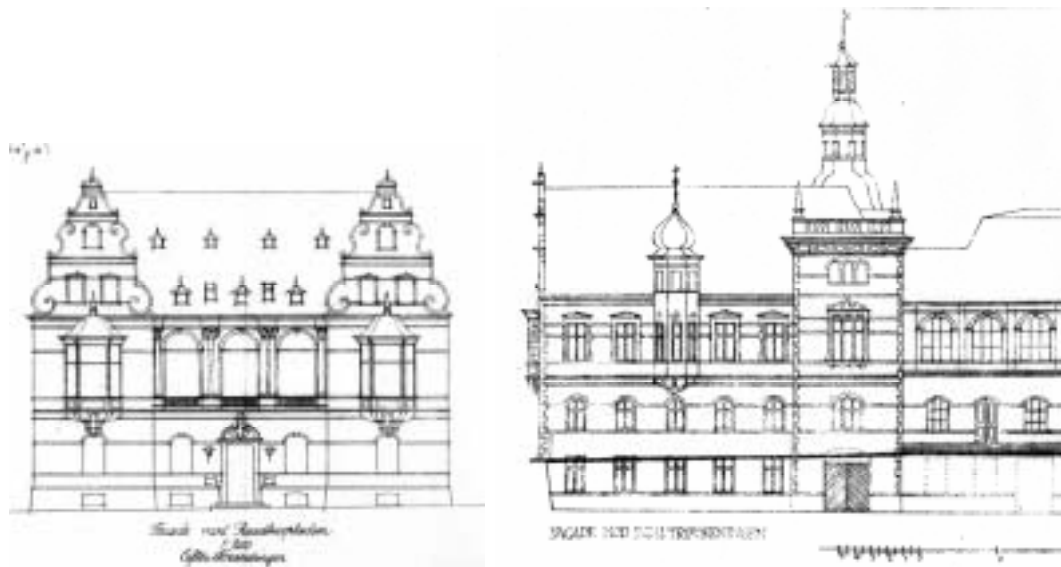
Begrundelse for fredningsforslaget:

Det tidligere Kunstindustrimuseum, H.C.Andersens Boulevard 20-22, 1553 København V., er en arkitektonisk, håndværksmæssigt samt kulturhistorisk meget væsentlig bygning i dansk arkitektur. Den er opført i nyrenæssance af én af landets mest markante historicistiske arkitekter, Vilhelm Klein i 1892-94. Bygningen repræsenterer den rendyrkede historicisme, her i en sublim arkitektonisk og håndværksmæssig kvalitet.

Bygningen har SAVE-værdien 2 i kommuneatlasen for København, hvilket betyder at den officielt er vurderet som 'fredningsværdig', idet fredede bygninger normalt skal ligge i kategorien 1 eller 2.

Bygningen er trods flere skiftende anvendelser i en meget fin bevaringsmæssig stand. De få senere tilføjelser består for det meste af papmaché og plastikmaling, i form af det nuværende 'vokskabinet', der skal betragtes som ren udstillingsstaffage. Derudover er der et påbygget udvendigt halvtag på 'Tivolisiden', neonskilte af jern på taget, samt et hav af 'Tivoli-lyskæder', der heller ikke griber ind i husets originale, velbevarede bygningskrop på en direkte ødelæggende måde. Murværk, sandsten, karnapper, vinduer, døre, gulve, trapper samt den indvendige indretning, inklusive den flotte ovenlysbelyste midterhal (vestibule) i to etager, fremtræder ganske uspoleret og står i dag uden andre ændringer end de ovennævnte meget få og ganske overfladiske.

Det tidligere Kunstindustrimuseum er bygget til og passer godt til Rådhuspladsen og dennes andre historicistiske bygninger fra næsten samme tid, bl.a. Københavns Rådhus og Palads Hotel m.fl. Bygningen indgår efter de flestes mening også smukt i TIVOLI's helhed, stil og koncept.

Kunstindustrimuseet indgik oprindeligt, og indgår stadig, i en meget spændende helhed af historicistiske monumentalbygninger, der - med inspiration fra Wiener Ringstrasse i Østrig - er placeret som perler på en snor ud til de nye 'boulevardgader' langs de nedlagte volde, f.eks. Statens Museum for Kunst, Geologisk Museum, Teknisk Selskabs Skole, Polyteknisk Lærestanstalt, Industriforeningens Udstillingsbygning, Glyptoteket m.fl. 'Slottet' er således ikke et isoleret element, men indgår i en tiltænkt "dannelsesrute" langs resterne af de københavnske volde – og her var Kunstindustrimuseets bygning godt nok én af de mindste, men bestemt ikke den ringeste. Hvad huset ikke kunne præstere i størrelse, skulle det så meget desto mere have i arkitektonisk henseende. Man placerede bevidst en sand 'juvel' ud til hovedstrøget, med markante og meget iøjefaldende håndværksmæssige elementer og detaljer, mens den lange sidefløj ikke skulle eller kunne ses. Hvis det tidligere Kunstindustrimuseum nedrives vil denne helhed, der i øvrigt indgår i kommunens eget 'Projekt Fæstningsring', der netop skal skabe arkitektonisk sammenhæng mellem voldparkerne, svækkes.

Spørgsmålet har været rejst, hvorfor interessen for at frede denne bygning først kommer nu, hvor den er truet af nedrivning. For det første har bygningen først for nyligt rundet de 100 år. For det andet har der i de senere år været et stigende fokus på kvaliteterne i og betydningen af den ellers meget udskældte og nedvurderede historicisme (Bl.a. via 'Golden Days in Copenhagen' i 2002). Man har i mange år syntes at 'nyrenæssancen' var langt ringere end den 'ægte' renæssance, men dette behøver bestemt ikke være tilfældet, hvad det tidligere Kunstindustrimuseum er et klart eksempel på. For det tredje vil en gennemgang af 'Fredningslisten' afsløre, at en stor del af de nuværende fredede bygninger, og meget ofte dem, vi elsker højt i dag, blevet reddet og fredet på denne måde. Så det er der hverken noget odiøst, pinligt eller 'chikanerende' i. Det er (desværre) helt normalt. Blandt disse reddede og fredede huse kan nævnes 'Brumleby', 'Stærekassen', den ene side af Gammel Mønt, Raadvad ved Mølleåen, 'Lappen' i Helsingør – og for at blive i det historicistiske, Helsingør Station (opf. 1891) og Toldkammer-bygningen i Helsingør (opf. 1891). Alle disse bygninger og mange, mange flere, har en fredning reddet fra en påtænkt nedrivning, fordi de, i lighed med 'Tivolislottet' besidder væsentlige arkitektoniske og kulturhistoriske kvaliteter i sig selv.

Husets historie:

Dansk håndværk og kunstindustri havde i sidste del af det 19. århundrede nået et teknisk højdepunkt. Det var ledende kredse bevidst om, og det var baggrunden for afholdelsen af Den store nordiske Industriudstilling i 1872 og Den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i 1888. Her var der lejlighed til at måle Danmarks frembringelser med andre landes på samme tid, og disse manifestationer betød meget for den nationale selvfølelse, der havde lidt så meget i 1864 og tiden derefter.

Begge de store udstillinger fandt sted på det nedlagte fæstningsareal hvor byens Vesterport havde ligget, og hvor Københavns Rådhus og Rådhuspladsen ligger i dag. Blandt de bygninger der blev opført til udstillingen i 1872 var Vilhelm Kleins Industriudstillingsbygning på hjørnet af Vesterbrogade og den senere Rådhusplads. Den festlige bygning fik lov at bestå i godt 100 år, indtil den blev erstattet af Erik Møllers nye Industriens Hus 1978-80.

Ved afslutningen af udstillingen i 1888 blev det besluttet at anvende overskuddet til opførelse af et kunstindustrimuseum på den lange, smalle grund mellem industriudstillingsbygningen og Tivoli. En drivende kraft i forbindelse med afholdelsen af de to udstillinger var Industriforeningens sekretær, C. Nyrop, og det var også ham der stod bag tanken om et kunstindustrimuseum. Man havde gode erfaringer med Vilhelm Klein som arkitekt, og det blev derfor ham der i 1892 fik opgaven at levere tegningerne til den nye museumsbygning. Den skulle ikke blot rumme eksempler på tidens mest fremragende kunstindustri, men den skulle selv være et sådant eksempel. Der blev derfor ikke sparet noget for at gøre dette renæssanceslot så prægtigt og veludført som muligt.

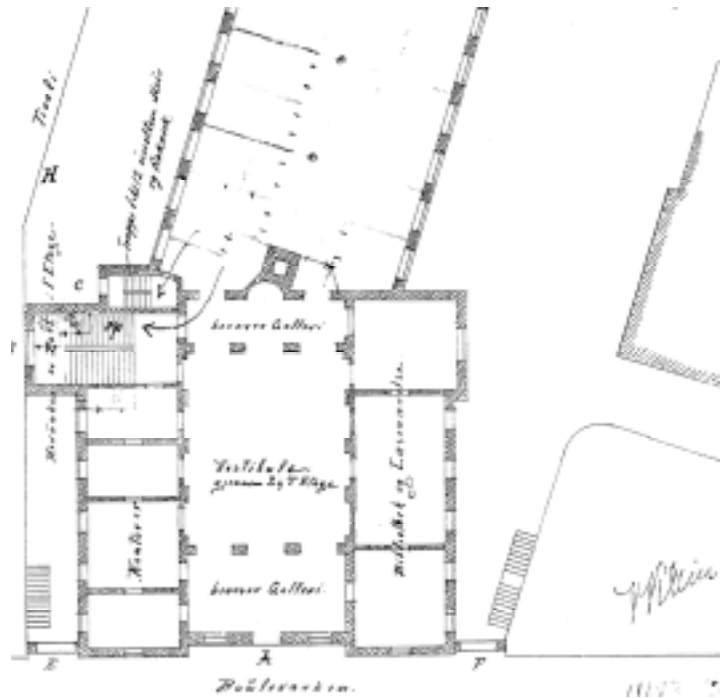
Bygningen fungerede som Kunstindustrimuseum til 1923, hvor dette museum flyttede til det nyrestaurede Frederiks Hospital i Bredgade, hvor det som bekendt endnu ligger. Bygningen på Rådhuspladsen blev herefter overtaget af De Forenede Bryggerier, som indrettede sit hovedkontor i forbygningen, mens sidehuset blev lejet ud til forskellige formål, bl.a. Gymnastikinstitut (1926), Officiersforeningen (1929). I den bageste del af sidebygningen lå Garnisonsbiblioteket i mange år. Siden 1980 har Louis Tussauds Wax Museum haft udstillingslokaler i det meste af bygningens overetage, mens underetagen benyttes af Tivoligården.

Beskrivelse:

Den som kunstindustrimuseum opførte bygning består af to dele: en forbygning med facade langs H.C.Andersens Boulevard (herefter kaldet "slottet") og en i en skæv vinkel herpå opført lang længe (herefter kaldet "sidebygningen").

Slottet er et firfløjet anlæg i to høje etager hvis to bageste hjørner er udformet som tårne, det ene (mod Tivoli) med højt kobberspir, det andet (mod Industriens Hus) med vandret afdækning uden spir. Facaden mod boulevarden er udformet med let fremspringende sidepartier, der i underetagen hver har et fladbuet vindue og i overetagen en tresidet, kobberdækket karnap. Sidepartierne krones af prydgavl i svungne renæssanceformer. Facadens midtparti har i underetagen tre indgangsdøre (de yderste oprindelig vinduer) hvoraf den midterste er indrammet af en fornemt udført sandstensportal, i hvis overligger er indhugget "Opført 1893". I overetagen er der tre meget store, rundbuede vinduer adskilt af dobbeltstillede, kanellerede søjler. Facaden mod Industriens Hus har i stueetagen en dør med udvendig trappe, flankeret af to fladbuede vinduer til hver side. I overetagen er der i midten en femsided tårnkarnap med kobberdækket løgkuppelspir, flankeret af sandstensindrammede vinduer med trekantfrontoner. Siden mod Tivoli har tilsvarende vinduesudformninger, men i stedet for karnaptårn en prydgavl i svungne former.

I det indre er slottet disponeret med i midten en stor midterhal i to etagers højde, omgivet til de tre sider af repræsentative rum i to etager, og til den fjerde side (vis-à-vis indgangen) et åbent galleri. Midterhallen – oprindeligt kaldet Vestibulen – er rigt udsmykket med murede buer, hvorimellem søjler i rød marmor samt stuk-

Den store, centrale ovenlysbelyste midterhal (Vestibule), der går op gennem to etager, er en markant del af bygningens arkitektur – i lighed med bl.a. det samtidige Zoologisk Museum i Krystalgade. Til højre ses Vilhelm Kleins signerede tegning. Vestibulen står stort set som i 1894, bortset fra spejle, plastikmaling og papmaché – der alt sammen er ret let at fjerne.

Arbejder, der betegner højdepunktet af hvad dette nu næsten uddøde håndværk dengang formåede, i form af søjler, gesimser, rulleværskartoucher og frugtguirlander samt indskriftfelter der med forgyldte bogstaver på sort grund formulerer korte sentenser med reference til bygningens oprindelige anvendelse som Kunstindustrimuseum. De højloftede, repræsentative rum i de egentlige bygningsfløje er ligeledes rigt udsmykket med søjler, gesimser og overhængninger. Fra salen fører en trappe med et meget veludført, håndmedet jerngelænder i Caspar Fincke-stil op til 2. etage. Kælderen består af rækker af kraftige, murede hvælvinger med højt til loftet.

Sidebygningen består af to afsnit: en bredere del der mod Industriens Hus fremtræder med 12 store kurvehanksbuede vinduesfag og i tre etager, idet kælderen her indgår som en del af facaden. Desuden en smallere og lavere del, der kun består af "kælderetagen". Mellem de to bygningsdele er et ottekantet trappetårn med spids skiferafdækning. Sidebygningen har fra opførelsen været benyttet til sekundære museumsformål og har ikke været udsmykket som slottet. Det er desuden i sidebygningen at bygningsanlæggets skiftende anvendelse har sat sig spor, bl.a. i vokskabinetets nuværende opbygning af tableauer, der dog er af en sådan art at de let ville kunne fjernes.

Arkitektur og håndværk:

Det tidligere Kunstindustrimuseum er helt igennem et rendyrket historicistisk hus. Da huset i sig selv skulle demonstrere dansk kunstindustri's høje stude, valgte man bevidst dansk arkitekturs håndværksmæssige og arkitektoniske højdepunkt, renæssancen som stilart. Den 'byggeglade' konge Chr. d. 4. og hans tid var det helt rigtige ikon for projektet. Vilhelm Klein havde som medarbejder hos Ferdinand Meldahl været med til genopførelsen af Frederiksborg slot i Hillerød efter branden, og kendte og beundrede derfor denne stilart ud i yderste detalje. Huset blev nærmest et 'katalog' over renæssancens elementer og detaljer.

Den Nederlandske Renæssance, gav sig som bekendt udtryk i Danmark med kombinationen af røde mursten og sandsten, kobberspir og skifer. Sandstensdekorationerne på Kunstindustribygningen markerer sig dels som vandrette gesimser og bånd, dels som vindues- og dørindfatninger, dels som 'vælske' gavlafslutninger, og dels som de meget markante elementer på hovedfacaden mod Rådhuspladsen: Det søjleomkransede galleri på 1. sal og de to karnapper, ligeledes ud for første salen.

Historicismens bygninger har været ret nedvurderede og udskældte i dansk arkitektur – og netop denne bygning har med sin nuværende tilknytning til Tivoli, og især de medfølgende lyskæder i mange farver, en ånd af 'Disneyland' over sig. Men i virkeligheden repræsenterer huset 'den ægte vare', idet alt er udført i 100% ægte og ædle materialer og med anvendelsen af de mest avancerede håndværksteknikker. Der er ingen cement, der skal ligne sandsten, eller forlorne blyvinduer, her.

Arkitektonisk er bygningen velproportioneret og ualmindelig helstøbt i det ydre med det veldimensionerede tårn og spir, der er diskret tilbagetrukket fra hovedfacaden.

Indvendigt har huset en stor central, klassisk midterhal med glas-ovenlys og et rundbue-omkranset galleri på 1. sal – fuldstændigt parallelt med en række samtidige museums- og repræsentationsbygninger, bl.a. Industriforeningens udstillingsbygning (tidligere nærmeste nabo, også tegnet af Vilhelm Klein – nu nedrevet), Københavns Rådhus, Zoologisk Museum i Krystalgade, m.fl.

Håndværksmæssigt skulle Kunstindustrimuseet i sagens natur fra starten markere sig i den absolutte 'superliga'. Stort set alle andre nyrenæssance-bygninger er udført med de markante sandstensdekorationer i tidens nye og moderne materiale: Portland cement. Men ikke her. Alt er udført i ægte, håndhugget sandsten, hvilket er en håndværksmæssig bedrift, der eksempelvis slet ikke kunne lade sig gøre at eftergøre, hverken økonomisk eller håndværksmæssig/teknisk i dag. Også det smukke kobberarbejde på spiret og hovedfacadens karnapper og kviste er udført i en fornem håndværksmæssig standard.

Indvendigt er der heller ikke sparet på arkitektoniske detaljer i ædle materialer. Granit, sandsten, marmor og stuk samt rigt detaljeret smedejern, opalglas, spejlglas, samt rigt detaljerede brystningspaneler og dørindfatninger - har skullet vise dansk håndværk fra sin ypperste side. Nyrenæssancen er dyrket meget fornemt til sidste detalje, bl.a. i smedejernsgelænderet, der er 'kopieret' efter Chr. Den 4.'s berømte mestersmed, Caspar Fincke. Ikke som en flad discount-efterligning, men udført håndværksmæssigt korrekt ned i alle enkeltheder. Igen må man tage hatten af for håndværket i dette hus, og konstatere, at hvis eksempelvis dette trappegitter skulle genskabes i dag i samme kvalitet, ville det koste langt over en million kroner. Det samme kan siges om de fornemme kamener i sort marmor, stukdekorationerne samt bygningens sandstenskarnapper, tårne og spir. De repræsenterer et udsøgt håndværk og meget sjældne og kostbare materialer og teknikker.

Oprindelighed og ændringer:

De skiftende anvendelser har medført en del ombygningsarbejder, dog helt overvejende i sidebygningen, mens den pragtfuldt udstyrede forbygning i alt væsentligt er gået fri. Af udvendige ændringer blev der i 1993 etableret en overdækket udbygning til museumskafe ud mod Tivoli, og i 1995 blev det etableret en balkon over Tivoligårdens indgangsparti. Ingen af disse ændringer griber alvorligt ind i bygningens arkitektur eller bygningskrop – og de kan i øvrigt fjernes uden at skade huset. Det samme gælder diverse ovenlysvinduer samt de store neonskilte, der jo i dag er en del af bygningens identitet, som led i dens placering på Rådhuspladsen.

Men som sagt er bygningen forbavsende velbevaret, de mange skiftende anvendelser taget i betragtning. Alle vinduerne er originale. Facaderne er originale og stort set uspolerede. Indvendigt består 'vokskabinettets' tilføjelser næsten udelukkende af papmaché og plastikmaling, der ikke på nogen måde griber ind i den originale bygningskrop.

Vedligeholdelsesstand:

God. Bygningen er præget af gedigne og meget holdbare materialer samt solide og gennemprøvede byggetekniske løsninger.

Kommuneatlas:

Bygningen er i Kommuneatlasset angivet med SAVE-værdien: 2
(Fredede bygninger har normalt SAVE-værdien 1-2)

Identifikation:

Matrikelnummer 241 Vestervold Kvarter

BBR-nummer: 101-24482-1

Kommune: Københavns Kommune

Ejerforhold: Tivoli A/S

Kilder:

København før og nu – og aldrig 9. Caspar Jørgensen: Vestervold falder. 1990.

Københavns kommunes byggesagsarkiv.

Gennemgang af huset på stedet.

Kontaktpersoner:

Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur

Borgergade 111, København K

Att. Formand for Fredningsudvalget, arkitekt m.a.a. Per Godtfredsen